



RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-54-13
Otsuse kuupäev	17. veebruar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Eerik Kergandberg, Lea Laarmaa, Jaak Luik ja Ivo Pilving
Kohtuasi	Kriminaalmenetluse seadustiku § 377 lõigete 1, 3, 5 ja 6 põhiseaduslikkuse kontroll
Menetluse alus	Õiguskantsleri 28. oktoobri 2013. a taotlus nr 13
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Jätta õiguskantsleri taotlus rahuldamata.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Riigikogu võttis 27. jaanuaril 2011 vastu kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (RT I, 23.02.2011, 1), mis jõustus 1. septembril 2011. Selle seadusega muudeti ka kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 14. peatükki "Süüdistusakti koostamise ja teatud menetlustoimingute tegemise erikord". Osutatud peatüki sätteid järgitakse KrMS § 375 lg 1 kohaselt süüdistusakti koostamisel ja KrMS §-s 377 sätestatud menetlustoimingute tegemisel kõrgemate riigiametnike, sh Riigikogu liikme suhtes.
2. Õiguskantsler analüüsis 1. septembril 2011 jõustunud muudatuste tulemusel tekkinud õiguslikku olukorda Riigikogu liikmete kriminaalvastutusele võtmise aspektist ja jõudis järeldusele, et KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 on põhiseadusega (PS) vastuolus. 21. märtsil 2012 tegi õiguskantsler Riigikogule ettepaneku nr 14 viia KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 põhiseadusega kooskõlla.
3. Riigikogu nõustus 5. aprilli 2012. a istungil õiguskantsleri ettepanekuga nr 14.
4. Riigikogu põhiseaduskomisjon algatas 18. aprillil 2012 Riigikogu liikme staatuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (215 SE) Riigikogu liikme immuniteti puudutava regulatsiooni põhiseadusega kooskõlla viimiseks (õiguskantsleri ettepaneku täitmiseks). 12. märtsil 2013 võttis Riigikogu põhiseaduskomisjon eelnõu 215 SE tagasi.
5. 12. märtsil 2013 algatas Riigikogu põhiseaduskomisjon Riigikogu liikme staatuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (396 SE). Seda eelnõu pole seadusena vastu võetud.
6. Õiguskantsler esitas 28. oktoobril 2013 Riigikohtule taotluse nr 13, milles palus tunnistada KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 osaliselt põhiseadusvastaseks ja kehtetuks.

ÕIGUSKANTSLERI TAOTLUS

7. Õiguskantsler leiab, et KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 on vastuolus PS §-dega 76 ja 139 osas, mis annavad õiguskantslerile pädevuse anda nõusolek või keelduda selle andmisest Riigikogu liikme

suhtes kriminaalmenetluses menetlustoimingu tegemiseks, samuti osas, mis ei näe ette täitevvõimust sõltumatu erapooletu otsustaja eelnevat nõusolekut Riigikogu liikme juures läbiotsimiseks.

8. Õiguskantsler märgib, et PS § 76 eesmärk – vaba mandaadi teostamise ja Riigikogu kui terviku toimimise tagamine, sh opositsiooni kaitse – hõlmab nii puutumatust (PS § 76 esimene lause) kui ka kriminaalmenetluslikku immuniteti (PS § 76 teine lause). PS § 76 teises lauses tagatud Riigikogu liikme immunitet on menetluslik takistus kriminaalmenetluse ajaks ning tulenevalt võrdsuse nõudest ei saa see olla jääv, vaid on kõrvaldatav. Puutumatusel on laiem tähendus kui üksnes kriminaalmenetluses, samuti on Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmisel ning puutumatuse tagamisel kokkupuutepunkt korrakaitse eesmärgil ja väärtemenetluses tehtavate isikuvabadust riivavate toimingutega. Riigikogu liikme puutumatus on käsitatav Riigikogu liikme isikuvabaduse tagatisena. Põhiseadus nõuab, et seadusega tuleb ette näha "tõkked" Riigikogu liikme suhtes kriminaalmenetluslike toimingute tegemiseks. Vaba mandaadi teostamise eelduseks on lisaks saadiku füüsilisele vabadusele ka tema kaitsmine ebakohase mõjutamise ja kontrollimise ohu eest. Riigikogu liikme puutumatus hõlmab ka kriminaalmenetluse toiminguga kaasnevad riived, mis otseselt ei takista vaba mandaadi teostamist, kuid võimaldavad seda Riigikogu liikme eraellu ja kodu ning vara puutumatusesse sekkudes olulisel määral mõjutada.

9. PS § 76 võimaldab ka muid tõlgendusi, kui see, et Riigikogu nõusolek (kriminaalvastutusele võtmiseks) peab igal juhul olema saadud juba kriminaalmenetluse alustamiseks. Puutumatuse saab ära võtta üksnes täitevvõimust sõltumatu erapooletu otsustaja nõusolekul. Põhiseadusega on kooskõlas, kui puutumatusega kaitstud menetlustoiminguks annab loa Riigikogu täiskooresseisu asemel Riigikogu organ või mõni muu täitevvõimust sõltumatu otsustaja. Samas mõõnab õiguskantsler, et immuniteedi ajaloolise käsitlusega on kõige paremini kooskõlas tõlgendus, mille järgi otsustab immuniteedi (osalise või täieliku) äravõtmise parlament. Põhiseaduspärane on see, et esimese astme kuriteo toimepanemiselt tabatud (*in delicto flagranti*) Riigikogu liikme suhtes on võimalik teha üksikuid vajalikke (edasilükkamatuid) menetlustoiminguid üldises korras.

10. Arvestades põhiseaduses sisalduvat Riigikogu liikme puutumatuse põhimõtet ja kriminaalmenetlusliku immuniteedi regulatsiooni, nende eesmärki ning põhiseaduse teiste sätetega koosmõjus tõlgendamist, on KrMS § 377 lg 1 ning sellest tulenevalt ka lõiked 3, 5 ja 6 põhiseadusega vastuolus esiteks selles osas, et läbiotsimise toimetamine Riigikogu liikme suhtes (juures) on immuniteedi kaitse alt (osana puutumatusest) välja jäetud. Riigikogu liikme puutumatusega hõlmatud toiminguks, mida PS § 76 kohaselt ei saa üldjuhul enne täitevvõimust sõltumatu organi nõusoleku saamist teha, on ka Riigikogu liikme igapäevategevusega vahetult ja tihedalt seotud valduste läbiotsimine (sh kohustus viibida selle menetlustoimingu tegemise juures ja läbiotsimisega kaasneda võiv kuriteokahtluse avalikkusele teatavakstegemine). Läbiotsimine võib olla üks mõjusamaid vahendeid poliitilise vastase reputatsiooni rikkumiseks ja tema tegevuse mõjutamiseks. Kui pidada silmas mitte üksnes puutumatuse instituudi ajaloolist tausta, vaid ka selle eesmärgipärast sisu kaasaegses poliitilises süsteemis, siis ei ole võimalik põhjendada läbiotsimise täielikku välistamist põhiseadusega kaitstud puutumatuse ulatusest.

11. Teiseks on KrMS § 377 põhiseadusvastane õiguskantslerile pandud ülesande tõttu. Õiguskantsleri institutsiooni olemusega ja seeläbi ka põhiseadusega on kokkusobimatu õiguskantslerile lõpliku otsustuspädevuse andmine puutumatust intensiivselt riivava menetlustoimingu tegemiseks. Juhul, kui õiguskantsler peab KrMS § 377 lg 1 alusel eelnevalt hindama üksikute menetlustoimingute lubatavust, võib see vähemalt teoreetiliselt tekitada motivatsioonisurve PS § 76 teises lausest tuleneva ülesande täitmisel, s.o Riigikogule saadikupuutumatuse äravõtmise taotluse kaalumisel, lähtudes varem antud nõusolekutest või keeldumistest.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

12. Riigikogu põhiseaduskomisjon leiab, et õiguskantsleri ettepanekus nr 14 nimetatud kitsaskohad reguleeritakse põhiseaduspäraselt Riigikogu täiskogu menetluses oleva Riigikogu liikme staatuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõus (396 SE). Põhiseaduskomisjonil on plaan valmistada eelnõu 396 SE Riigikogu täiskogul vastuvõtmiseks ette hiljemalt Riigikogu kevadistungjärgu lõpuks.

13. Eelnõu 396 SE kohaselt võib Riigikogu liikme suhtes enne süüdistusakti koostamiseks nõusoleku saamist kohaldada tõkendit, välja arvatud vahistamine, teostada läbiotsimist, läbivaatust või vara aresti, samuti teha jälitustoiminguid, kui selleks on saadud riigi peaprokuröri kirjaliku põhjendatud taotluse alusel Tallinna Ringkonnakohtu esimehe nõusolek. Nende menetlustoimingute tegemiseks, mis riivavad isiku õigusi rohkem ja puudutavad isiku liikumisvabadust (isiku kahtlustatavana kinnipidamine, tõkendina vahistamise kohaldamine ja sundtoomine), annab eelnõu kohaselt nõusoleku Riigikogu põhiseaduskomisjon riigi peaprokuröri kirjaliku põhjendatud taotluse alusel.

14. Justiitsminister Riigikohtule arvamust ei esitanud.

15. Riigi peaprokuröri hinnangul on KrMS § 377 lõiked 1, 3, 5 ja 6 põhiseadusega kooskõlas.

16. Riigi peaprokurör leiab, et õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek on vajalik vaid nendeks puutumatus riiveteks, mis tähendavad või tähistavad kriminaalvastutusele võtmist. Muude puutumatus riivete materiaalsed alused ja protsessuaalne kord võivad olla lahendatud sellest erinevalt. Seadusandja on kriminaalvastutusele võtmist sisustanud kriminaalasjas süüdistuse esitamisega.

17. Läbiotsimine ei peaks peaprokuröri hinnangul kuuluma puutumatus alla, sest puutumatuslega tuleb Riigikogu liiget kaitsta eelkõige selliste menetlustoimingute eest, mis takistavad vaba mandaadi teostamist. Läbiotsimise puhul on vaba mandaadi teostamine ohus eelkõige siis, kui läbi otsitakse Riigikogu ruumides. Läbiotsimise stigmatiseeriv mõju ei ole seotud mitte niivõrd konkreetsete toimingutega, vaid menetluse kui tervikuga. On menetlustoiminguid, mille stigmatiseeriv mõju on läbiotsimisest suurem, kuid mille kuulumist puutumatus alla pole õiguskantsler vajalikuks pidanud (nt kahtlustatavana ülekuulamine). Kriminaalmenetluses on põhiõiguste riive allutatud põhjalikule kontrollile, kusjuures läbiotsimise regulatsiooni on 1. septembril 2011 jõustunud seadusemuudatustega oluliselt täiendatud.

18. Riigi peaprokurör ei näe probleemi selles, et õiguskantsleri pädevuses on anda luba Riigikogu liikme suhtes menetlustoimingu tegemiseks. PS § 76 teine lause annab õiguskantslerile olulise rolli Riigikogu liikme puutumatuse äravõtmisel, seetõttu ei ole põhiseaduse mõttega vastuolus ka kriminaalmenetlustoiminguks loa andmise pädevuse andmine õiguskantslerile. Samuti ei sea see kahtluse alla õiguskantsleri hilisemat nõusoleku andmist süüdistuse esitamiseks (kriminaalvastutusele võtmisel).

VAIDLUSTATUD SÄTTED

19. Kriminaalmenetluse seadustiku (RT I, 04.10.2013, 5) § 377 "Menetlustoimingute tegemise erikord" lõiked 1, 3, 5 ja 6:

"(1) Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, Riigikogu liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja riigikohtuniku võib kahtlustatavana kinni pidada ning tema suhtes võib kohaldada tõkendit, vara arestimist ning läbivaatust, kui selle kohta on saadud riigi peaprokuröri taotluse alusel õiguskantsleri nõusolek.

[---]

(3) Vastavalt õiguskantsleri või Vabariigi Presidendi nõusolekuta võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 nimetatud isiku kahtlustatavana kinni pidada ning tema suhtes võib kohaldada tõkendit, vara arestimist ning läbivaatust, kui ta tabatakse esimese astme kuriteo toimepanemiselt.

[---]

(5) Vabariigi President või õiguskantsler tutvub menetlustoiminguks nõusoleku andmisel vajaduse korral kriminaaltoimiku materjaliga.

(6) Vabariigi President või õiguskantsler annab oma nõusoleku menetlustoimingu tegemiseks või tagastab taotluse 10 päeva jooksul alates taotluse saamisest. Taotluse tagastamist tuleb põhjendada."

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

20. Riigikohus peatub kõigepealt PS § 76 esimese ja teise lause omavahelisel seosel (I). Seejärel kontrollib kolleegium, kas õiguskantsleri vaidlustatud kriminaalmenetluse seadustiku sätted on vastuolus PS § 76 teise lausega (II). Selleks tuleb selgitada, millal saab kehtivas kriminaalmenetlusõiguses rääkida kriminaalvastutusele võtmisest PS § 76 teise lause tähenduses (A), ja lahendada küsimus, kas mõne õiguskantsleri taotluses käsitletava menetlustoimingu tegemine Riigikogu liikme suhtes on vaadeldav Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmisena (B). Järgnevalt hindab Riigikohus õiguskantsleri vaidlustatud normide vastavust PS § 76 esimesele lausele ja §-le 139 (III). Selleks avab kolleegium Riigikogu liikme puutumatuse sisu (A), kontrollib, kas sellega ja PS §-ga 139 on vastuolus, et eelkontroll Riigikogu liikme suhtes KrMS § 377 lg-s 1 nimetatud menetlustoimingute tegemise üle on antud õiguskantsleri ainupädevusse (B), ning selgitab, kas Riigikogu liikme puutumatust rikub tõik, et seadus ei näe ette erapooletu otsustaja eelkontrolli Riigikogu liikme juures toimuvateks läbiotsimisteks (C). Lõpuks võtab kolleegium kokku menetluse tulemuse (IV).

I

21. PS § 76 sätestab: "Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul."

22. Kolleegium leiab, et PS § 76 esimene lause näeb ette Riigikogu liikme üldise puutumatuse, jättes selle sisu ja ulatuse määratlemisel seadusandjale ulatusliku otsustusruumi. Sama paragrahvi teine lause täpsustab aga, et Riigikogu liikme puutumatus ühel konkreetsel juhtumil – tema kriminaalvastutusele võtmisel – seisneb nõudes, et selleks toiminguks peab olema õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek. Riigikogu liikme puutumatus aga ei ammendu üksnes keeluga teda õiguskantsleri ja Riigikogu nõusolekuta kriminaalvastutusele võtta. Vastasel korral muutuks PS § 76 esimene lause sisutühjaks. PS § 76 esimese lause laiemat tähendust kinnitavad ka PS § 85, § 101 lg 1, § 138, § 145 ja § 153. Osutatud sätted näevad Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kohtunike puhul ette PS § 76 teises lauses sätestatuga analoogilise kriminaalvastutusele võtmise erikorra, kuid erinevalt Riigikogu liikmetest ei nimeta põhiseadus neid ametiisikuid puutumatuteks.

23. Seega hindamaks, kas norm, mis lubab mingi kriminaalmenetlustoimingu tegemist Riigikogu liikme suhtes, on kooskõlas PS §-ga 76, tuleb esmalt selgitada, kas selle toimingu näol on tegemist Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmisega PS § 76 teise lause tähenduses. Kui vastus sellele küsimusele on jaatav, peab toimingu tegemisele eelnema õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek. Seadus, mis lubab teha kriminaalvastutusele võtmisena käsitatava

toimingu õiguskantsleri ja Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekuta, on põhiseadusvastane. Kui aga menetlustoiming ei kvalifitseeru kriminaalvastutusele võtmiseks PS § 76 teise lause mõttes, on vaja hinnata, kas kord, mis seaduses on ette nähtud selle toimingu tegemiseks Riigikogu liikme suhtes, ei riku Riigikogu liikme üldist puutumatust ehk PS § 76 esimest lauset.

II

24. Esmalt kontrollibki kolleegium seda, kas õiguskantsleri vaidlustatud kriminaalmenetluse seadustiku sätted on vastuolus PS § 76 teise lausega.

(A)

25. Kehtiv kriminaalmenetlus- ega karistusõigus ei kasuta terminit "kriminaalvastutusele võtmine". Praeguse arusaama kohaselt ei saa isiku kriminaalvastutusele võtmisest rääkida enne tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist. Ajaloolistest põhjustest ja suuremast abstraktsuse astmest tingituna võib põhiseaduses kasutatava termini sisu erineda sama sõna sisust üldkeeles või üksikutes õigusharudes (vt Riigikohtu üldkogu 17. märtsi 2003. a otsus asjas nr 3-1-3-10-02, p 25 ja 23. veebruari 2009. a otsus asjas nr 3-4-1-18-08, p 18). Kriminaalvastutusele võtmist PS § 76 teise lause tähenduses peab tõlgendama, lähtudes selle normi eesmärgist, samuti arvestades sätte ajaloolist konteksti. Kriminaalmenetluse kord – sh ühe või teise menetlusstaadiumi või menetlusseisundi sisu – on ajas muutunud ja võib muutuda ka tulevikus. Vastates küsimusele, millisest kehtivas kriminaalmenetlusõiguses ette nähtud menetlusstaadiumist või -toimingust alates saab rääkida kriminaalvastutusele võtmisest PS § 76 teise lause tähenduses, ei tule lähtuda selle menetlusstaadiumi või -toimingu nimetusest, vaid sellest, milline menetlusstaadium või -toiming vastab olemuslikult kõige enam PS § 76 teise lause mõttele.

26. PS § 76 teise lause mõte on tagada seadusandliku võimu korrakohane toimimine, vältides kriminaalmenetluse kasutamist poliitilise võitluse vahendina. Kõnealune norm peab eeskätt tõkestama poliitiliselt motiveeritud valikulist õigusemõistmist Riigikogu liikmete üle. Viimast võidakse kasutada näiteks parlamendi tahte mõjutamiseks või poliitiliseks kättemaksuks. Ühtlasi võtab PS § 76 teine lause teistelt võimuharudelt võimaluse muuta õiguskantsleri ja Riigikogu nõusolekuta Riigikogu koosseisu. Nimelt tuleb silmas pidada, et Riigikogu liiget süüdi mõistva kohtuotsusega lõpevad PS § 64 lg 2 p 2 kohaselt Riigikogu liikme volitused. Selliselt tagab PS § 76 teine lause vahetult ka demokraatia põhimõtet.

27. Kolleegiumi hinnangul on PS § 76 teise lause sõnastust mõjutanud põhiseaduse koostamise ajal kehtinud 1961. a ENSV kriminaalprotsessi koodeks. Selle seaduse § 121 lg 1 sätestas, et kui on küllaldaselt tõendeid, mis annavad aluse süüdistuse esitamiseks kuriteo toimepanemises, koostab uurija viivitamata motiveeritud määruse isiku süüdistatavana vastutusele võtmise kohta. Osutatud sätte tõlgendamisel lähtuti arusaamast, et süüdistatavana vastutusele võtmise määrus tehakse isiku suhtes siis, kui uurimise käigus kogutud tõendite alusel on võimalik uurimise versioonidest ühte, ja nimelt seda, mille kohaselt just see isik on kurjategija, pidada kõikidest teistest versioonidest tunduvalt tõenäolisemaks. Isiku suhtes süüdistatavana vastutusele võtmise määruste tegemine ei tähendanud seaduse mõtte kohaselt seda, et uurija luges seda versiooni lõplikult tõendatuks ja kõik teised versioonid pidanuks seetõttu ära langema. Uurimise edasises käigus tuli jätkata tõendite kogumist ja samal ajal kontrollida kõiki versioone, niihästi kõige tõenäolisemat, mille kohaselt kurjategijaks on süüdistatav, kui ka ülejäänuid, püstitades vajaduse korral neile lisaks veel uusi. (Vt V. Raudsalu (koost). Eesti NSV Kriminaalprotsessi koodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 1965, § 121 komm 2). Seejuures eristati õigusteoorias kriminaalvastutust ja kriminaalvastutusele võtmist: kriminaalvastutus materiaalsoiguslikus mõttes tähendas isiku süüdimõistmist, protsessuaalselt oli aga tegemist menetlustoimingutega, mis seisnesid süüdistusmääruse koostamises ja isikule süüdistuse esitamises. Need toimingud tähendasid kriminaalvastutusele võtmist, aga nende tegemisega kriminaalvastutus veel ei alanud. (Vt J. Sootak.

Kõrgemate riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise korra seadused. Juridica, 1995, nr 10, lk 426–428, samuti Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12. märtsi 1996. a otsus asjas nr 3-1-1-32-96.)

28. Eelnevast võib esmalt järeldada, et nii teleoloogiline kui ka ajalooline tõlgendusargument räägivad selle vastu, et samastada kriminaalvastutusele võtmine PS § 76 teise lause tähenduses Riigikogu liikme suhtes süüdimõistva kohtuotsuse tegemise või selle jõustumisega. Erinevalt näiteks PS § 64 lg 2 p-st 2 ei räägi PS § 76 teine lause Riigikogu liikme süüdimõistmisest, vaid tema kriminaalvastutusele võtmisest, millel põhiseaduse koostamise ajal oli selgelt teistsugune tähendus. Selline erinevus PS §-de 64 ja 76 terminikasutuses ei ole kolleegiumi hinnangul juhuslik. PS § 76 teise lause toime ulatub varasemasse kriminaalmenetluse staadiumi kui kohtuotsuse jõustumine. Õiguslik mehhanism, mille mõte on vältida valikulist õigusemõistmist, peab tõhusaks toimimiseks rakenduma juba enne kriminaalasja kohtusse saatmist.

29. Samas on õiguskantsleril ja Riigikogul selleks, et adekvaatselt hinnata Riigikogu liikme suhtes toimuva kriminaalmenetluse erapooletust ja eesmärkide kohasust, vaja teavet väidetava kuriteo ja menetluse asjaolude kohta. Sageli pole aga kriminaalmenetluse väga varajases staadiumis sellist teavet piisavalt. Samuti ei teeniks PS § 76 eesmärki see, kui Riigikogu liikme allutamine mis tahes menetlustoimingule, mis tehakse tema suhtes tekkinud esialgse kuriteokahtluse kontrollimiseks (nt tema kahtlustatavana ülekuulamine), eeldaks õiguskantsleri ja Riigikogu nõusolekut. Sellisel juhul tekiks olukord, kus õiguskantsler ja Riigikogu peaksid sageli väga puuduliku informatsiooni alusel otsustama, kas aktsepteerida Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmist ja minetada seega sisuline kontrollivõimalus hilisemas menetlusstaadiumis või tõkestada Riigikogu liikme suhtes tekkinud kuriteokahtluse edasine uurimine (selleks vajalike menetlustoimingute tegemine Riigikogu liikme suhtes) juba eos. Kahtlemata oleks ka Riigikogu liikme jaoks põhjendamatult koormav, kui näiteks selleks, et anda tema suhtes tekkinud (esialgse) kuriteokahtluse kohta ütlusi – ja oma ütlustega kuriteokahtlus võib-olla sisuliselt kummutada –, tuleks tal enne läbida avalik immuuteedimenetlus. Seega poleks PS § 76 teise lause eesmärke silmas pidades õige lugeda Riigikogu liikmele kahtlustatava staatuse omistamist (KrMS § 33 lg 1) tema kriminaalvastutusele võtmiseks PS § 76 teise lause mõttes.

30. Neid kaalutlusi arvestades leiab kolleegium, et kehtivas kriminaalmenetlusõiguses saab kriminaalvastutusele võtmisest PS § 76 teise lause tähenduses rääkida alates hetkest, mil Riigikogu liikme kohta koostatakse süüdistusakt (KrMS § 226 lg 1) või temaga sõlmitakse kokkuleppemenetluses kokkulepe (KrMS § 245). Osutatud menetlustoimingud järgnevad kohtueelse menetluse lõpuleviimisele – ja seega ka tõendusteabe komplekteerimisele – ning eelnevad vahetult kriminaalasja kohtusse saatmisele. Alates tema kohta süüdistusakti koostamisest või temaga kokkuleppe sõlmimisest saab isikust süüdistatav (KrMS § 35 lg 1). Selleks ajaks on ühelt poolt väidetava kuriteo asjaolude ja menetluse käigu kohta piisavalt teavet kriminaalmenetluse poliitilise erapooletuse hindamiseks, teisalt pole aga veel alanud kriminaalmenetluse keskne ja kõige avalikum osa – kohtumenetlus.

31. Siiski ei saa kriminaalvastutusele võtmist PS § 76 teise lause mõttes samastada kitsalt Riigikogu liikme suhtes süüdistusakti koostamise või temaga kokkuleppe sõlmimisega kui ühe menetlustoiminguga. Selle menetlustoimingu tegemine iseenesest ei mõjuta märkimisväärselt Riigikogu liikme vaba mandaadi teostamist. Tähtis on hoopis see, et süüdistusakti koostamine või kokkuleppe sõlmimine avab tee järgnevaks kohtumenetluseks, mis omakorda võib päädida Riigikogu liikme süüditunnistamise ja karistamisega. Juba kohtumenetlus võib oluliselt mõjutada Riigikogu liikme ametiülesannete täitmist. Riigikogu liikme süüditunnistamine tähendab aga tema volituste lõppu (PS § 64 lg 2 p 2).

32. Eelnevast järeldub, et Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmist PS § 76 teise lause tähenduses tuleb vaadelda ajas kulgeva protsessina, mis algab tema suhtes süüdistusakti koostamise või kokkuleppe sõlmimisega ja lõpeb kohtuotsuse jõustumise või kriminaalmenetluse lõpetamisega.

See tähendab, et kui isik on Riigikogu liige juba kohtueelse menetluse lõpuleviimise ajal, on õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek vajalik isiku suhtes süüdistusakti koostamiseks või temaga kokkuleppe sõlmimiseks. Kui aga isik süüdistusakti koostamise või temaga kokkuleppe sõlmimise ajal veel Riigikokku ei kuulu, ent tema volitused Riigikogu liikmena tekivad enne järgneva kriminaalmenetluse (kohtumenetluse) lõppu, algab Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmine PS § 76 teise lause tähenduses menetleja esimese toiminguga, mis tehakse pärast süüdistatava Riigikogu liikme volituste tekkimist. Seega on sellise toimingu tegemiseks vaja ka õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu nõusolekut (see ei puuduta mõistetavalt menetleja toiminguid, mis on seotud immuuteedimenetluse alustamisega). Vastasel korral tekiks olukord, kus ametisoleva Riigikogu liikme üle peetaks kohut ja ta oleks võimalik süüdi tunnistada, ilma et õiguskantsler ja Riigikogu oleksid tema kriminaalvastutusele võtmiseks üldse oma nõusoleku andnud. Selline tulemus oleks vastuolus PS § 76 teise lause üldise mõtte ja eesmärgiga, seda muu hulgas põhjusel, et teised võimuharud saaksid ilma õiguskantsleri ja Riigikogu nõusolekuta muuta Riigikogu koosseisu.

33. Kolleegiumi hinnangul on KrMS § 378–381 võimalik tõlgendada põhiseaduskonformselt. See tähendab, et olukorras, kus süüdistatavast saab Riigikogu liige alles pärast tema kohta süüdistusakti koostamist või temaga kokkuleppe sõlmimist, kuid enne kriminaalmenetluse lõppu, on menetlusseadustiku osutatud paragrahvides ette nähtud kord kohaldatav ka selleks, et õiguskantsler ja Riigikogu saaksid otsustada, kas teha ettepanek ja anda nõusolek Riigikogu liikme suhtes kriminaalmenetluse (kohtumenetluse) jätkamiseks või mitte.

34. Tõlgendus, mille kohaselt on õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekut tarvis ka kriminaalkohtumenetluse jätkamiseks isiku suhtes, kellest sai Riigikogu liige alles pärast tema kohta süüdistusakti koostamist, vastab PS § 76 teise lause ja KrMS §-de 378–381 senisele kohaldamispraktikale (vt õiguskantsleri 2005. aasta 30. augusti ettepanek nr 3 ja selle ettepaneku arutelu X Riigikogu VI istungjärgul 15. septembril 2005).

(B)

35. KrMS § 377 lg 1 sätestab, et Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, Riigikogu liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja riigikohtuniku võib kahtlustatavana kinni pidada ning tema suhtes võib kohaldada tõkendit, vara arestimist ning läbivaatust, kui selle kohta on saadud riigi peaprokuröri taotluse alusel õiguskantsleri nõusolek. Praeguses asjas vaidlustab õiguskantsler osutatud sätte põhiseaduspärasust üksnes Riigikogu liiget puudutavas osas.

36. Ühegi KrMS § 377 lg-s 1 nimetatud menetlustoimingu tegemine ei ole käsitatav Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmisena PS § 76 teise lause tähenduses. Seega ei eelda nende menetlustoimingute tegemine Riigikogu liikme suhtes ka õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekut. Järelikult ei riku KrMS § 377 lg 1 PS § 76 teist lauset.

37. Sarnastel põhjustel ei ole PS § 76 teise lausega vastuolus ka see, et kriminaalmenetluse seadustik ei nõua täitevvõimust sõltumatu erapooletu otsustaja eelnevat nõusolekut läbiotsimiseks Riigikogu liikme juures.

III

(A)

38. Ka Riigikogu liikme üldise puutumatus (PS § 76 esimene lause) eesmärk on kindlustada seadusandliku võimu korrakohast toimimist ja takistada teiste võimuharude ebakohast sekkumist parlamendi töösse. PS § 76 esimene lause peab vältima Riigikogu liikmete meelevaldset ja üksnes täitevvõimu esindajate otsustustest lähtuvat allutamist sellistele riikliku sunni meetmetele, mis võivad oluliselt takistada rahvaesindaja ülesannete täitmist. Ennekõike kaitseb puutumatus Riigikogu liikme isikuvabadust.

39. Riigikogu liikme puutumatus seisneb üldjuhul keelus kohaldada Riigikogu liikme suhtes teatud riikliku sunni meetmeid või teha seda ilma meetme kohaldajast sõltumatu otsustaja eel- või järelkontrollita. Põhiseadus ei ava Riigikogu liikme üldise puutumatusse täpsemat sisu, jättes, nagu eelnevalt märgitud, seadusandjale küllaltki avara otsustusruumi küsimuses, milliseid sunnimeetmeid ja millises korras tohib Riigikogu liikme suhtes kohaldada. Seadusandja otsustusruum Riigikogu liikme puutumatusse sisustamisel ei ole siiski piiratud. Ühelt poolt ei luba PS § 76 esimene lause kehtestada Riigikogu liikme puutumatus sedavõrd kitsa või ebatõhusana, et see moonutaks puutumatusse olemust, jättes kaitse alt välja selle instituudi tuuma. Seejuures jagab kolleegium õiguskantsleri arvamust, et Riigikogu liikme puutumatusse sisustamisel ei saa lähtuda eeldusest, et see kohaldub olukorras, kus kriminaalmenetluse väärkasutamist ei toimu. Kriitilises situatsioonis peab puutumatusse kord tagama kuritarvituste ärahoidmise. Teisalt ei võimalda demokraatliku õigusriigi ja riigivõimu seaduslikkuse põhimõtted ning põhiõigused muuta Riigikogu liikmeid puutumatusse instituudi abil karistamatuteks või anda neile õigusi, mis kahjustavad eaproportsionaalselt avalikku korda või teiste isikute õigusi ja huve. Küsimus, kas seadusandja kujundatud Riigikogu liikme üldise puutumatusse institut jääb eespool markeeritud piiridesse, allub põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu kontrollile.

40. Riigikogu liikme puutumatus võib hõlmata kaitset väga erinevate sunnimeetmete eest ja seda nii kriminaalmenetluses kui ka väljaspool seda. Esmajoones ja peamiselt saavad rahvaesindaja ülesannete täitmist takistada sellised riikliku sunni abinõud, millega kaasneb Riigikogu liikmelt isikuvabaduse võtmine või selle piiramine. Kehtivas õiguses on sellisteks abinõudeks näiteks vahistamine (KrMS § 130), kahtlustatava või süüdistatava ekspertiisiks sundkorras raviausutusse paigutamine (KrMS § 102), kahtlustatava, sundtoomisele allutatud isiku või menetluslase isiku kinnipidamine (KrMS § 217, § 139 lg 5 ja väärteomenetluse seadustiku § 44) või isiku suhtes aresti kohaldamine (karistusseadustiku § 48, KrMS § 138 lg 1), aga ka näiteks tahtest olenematu psühhiaatriline abi (psühhiaatrilise abi seaduse §-d 11–13). See loetelu pole ammendav. Põhiseaduse § 76 esimese lausega tagatud Riigikogu liikme puutumatus võib hõlmata ka olukorda, kus Riigikogu liiget kohustatakse isiklikult osalema menetlustoimingus (nt kahtlustatavana või tunnistajana ülekuulamisel) ajal, mil see takistab tema osavõttu Riigikogu organite tööst. Näiteks võib ette kujutada situatsiooni, kus ajaks, mil Riigikogu asub otsustama umbusalduse avaldamist Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile (PS § 65 p 13), kutsutakse kriminaalmenetluses tunnistajana ütlusi andma üks või mitu Riigikogu liiget, kelle häältest oleneb umbusaldushääletuse tulemus. Seda võimaldab seadus oleks tõenäoliselt PS § 76 esimese lausega vastuolus.

41. Eelmises punktis märgitu ei tähenda siiski seda, et Riigikogu liikme puutumatus ei võiks mõnikord laieneda ka juhtumitele, mis pole seotud saadikult isikuvabaduse võtmise ega selle piiramisega.

42. Erinevad riikliku sunni meetmed takistavad rahvaesindaja ülesannete täitmist väga erineval määral. Seetõttu on PS § 76 esimese lausega täielikult kooskõlas see, kui Riigikogu liikme puutumatusse sisu on erinevate sunniabinõude puhul erinev. Teisisõnu: kaitseabinõud (erimenetlus) Riigikogu liikme puutumatusse tagamiseks võivad olla – ja mõnedel juhtudel peavadki olema – erinevate sunnimeetmete puhul erinevad. See, kas ja kui, siis milline erikord tuleb luua ühe või teise sunniabinõu kohaldamiseks Riigikogu liikme suhtes, et PS § 76 esimese lause nõuded saaksid täidetud, oleneb ühelt poolt sellest, mil moel ja määral konkreetne meede rahvaesindaja ülesannete täitmist takistab, ja teisalt selle meetme olemusest ning eesmärgist. Mida suuremal määral abinõu Riigikogu liikme ülesannete täitmist ja seega ka Riigikogu tööd mõjutab, seda kõrgemaid nõudmisi tuleb puutumatusse tagamiseks esitada meetme kohaldamise eel- ja/või järelkontrollile. Samas ei tohi Riigikogu liikme puutumatus ebamõistlikult kahjustada meetme eesmärkide saavutamist.

43. Kooskõlas eelmärgituga osutab kolleegium sellelegi, et PS § 76 kohaselt on õiguskantsleri ettepanek ja Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek vajalik üksnes Riigikogu liikme

kriminaalvastutusele võtmiseks. Juhul kui Riigikogu liikme suhtes kohaldatakse mõnd sellist sunniabinõu, mis ei tähista tema kriminaalvastutusele võtmise algust, ei ole Riigikogu liikme puutumatus (PS § 76 esimene lause) tagamiseks nõutav, et abinõu kohaldamisele eelneks õiguskantsleri ettepanekul antud Riigikogu koosseisu enamuse nõusolek.

(B)

44. KrMS § 377 lg 1 kohaselt võib Riigikogu liikme kahtlustatavana kinni pidada ning tema suhtes võib kohaldada tõkendit, vara arestimist ning läbivaatust, kui selle kohta on saadud riigi peaprokuröri taotluse alusel õiguskantsleri nõusolek.

45. Õiguskantsler leiab, et õiguskantsleri institutsiooni olemusega kokkusobimatu ning PS §-dega 76 ja 139 vastuolus on õiguskantslerile lõpliku otsustuspädevuse andmine Riigikogu liikme suhtes tema puutumatus intensiivselt riivava menetlustoimingu tegemiseks. See, et õiguskantsler peab KrMS § 377 lg 1 alusel eelnevalt hindama üksikute menetlustoimingute lubatavust, võib taotluse esitaja hinnangul vähemalt teoreetiliselt tekitada motivatsioonisurve PS § 76 teisest lausest tuleneva ülesande täitmisel.

46. Kolleegium märgib, et PS § 139 lg 1 kohaselt on õiguskantsler oma tegevuses sõltumatu ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle. PS § 139 lg 3 sätestab, et õiguskantsler teeb põhiseaduses ettenähtud juhtudel ettepaneku Riigikogu liikme, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe või Riigikohtu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks.

47. Riigikohus on leidnud, et põhiseaduslikule institutsioonile täiendavate ülesannete panemine ei ole põhiseadusega vastuolus, kui lisaülesanded ei kitsenda institutsioonile põhiseaduses antud pädevust, need ülesanded on institutsioonile omased ega kahjusta selle põhiülesande täitmist ja esinevad kaalukad põhjused lisaülesannete andmiseks (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 19. märtsi 2009. a otsus asjas nr 3-4-1-17-08, p 49).

48. Kolleegium leiab, et kriminaalmenetluses Riigikogu liikme suhtes menetlustoimingu tegemiseks loa andmine ei moonuta õiguskantslerile põhiseaduses antud pädevust. Põhiseadus annab õiguskantslerile pädevuse esitada Riigikogule ettepanek mitmete kõrgete riigiametnike kriminaalvastutusele võtmiseks (PS § 139 lg 3, § 76 teine lause, § 85, § 101 lg 1, § 138, § 153 lg 2), kriminaalvastutusele võtmiseks nõusoleku andmise otsustab seejuures Riigikogu. Õiguskantsleri roll on vahendada prokuratuuri taotlus ettepaneku vormis Riigikogule.

49. Riigikogu liikme puutumatus eesmärgist lähtuvalt on õiguskantsleri ülesandeks hinnata, kas kriminaalvastutusele võtmine oleks poliitiliselt erapoolik või muul põhjusel ilmselgelt põhjendamatu. Kuigi õiguskantsler võib vajaduse korral tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega, ei kontrolli või hinda õiguskantsler kriminaalmenetluses kogutud tõendeid ega asu kohtu asemele.

50. Põhimõtteliselt sarnast rolli täidab õiguskantsler ka KrMS §-s 377 nimetatud kriminaalmenetluse toiminguks loa andmisel. Ka sellisel juhul ei asu õiguskantsler kriminaalasja menetleja asemele ega muutu sellega kriminaalmenetluse subjektiks. Õiguskantsleri ülesanne lähtub immuuteedi eesmärgist ja seisneb hinnangu andmises selle kohta, kas kriminaalmenetluse toiming on poliitiliselt motiveeritud või muul põhjusel ilmselgelt põhjendamatu.

51. Õiguskantsleri vaidlusaluse pädevuse põhiseaduspärasuse kasuks räägib muu hulgas õiguskantsleri sõltumatus teistest võimuharudest (PS § 4 ja § 139 lg 1 ning õiguskantsleri seaduse § 1 lg 1).

52. Õiguskantsleri kahtlus, et loa andmine Riigikogu liikme suhtes mõne KrMS § 377 lg-s 1 nimetatud toimingu tegemiseks (PS § 76 lause 1) võib tekitada temas hiljem motivatsioonisurve ettepaneku tegemisel sama Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks (PS § 76 lause 2), on

kolleegiumi hinnangul hüpoteetiline ega tingi vaidlustatud normi põhiseadusvastaseks tunnistamist. Riigikogule PS § 76 teises lauses ja KrMS §-s 379 nimetatud ettepaneku tegemisel ei ole õiguskantsler õiguslikult ega muul moel seotud oma varasemate seisukohtadega menetlustoiminguks loa andmisel. Otsustades, kas teha ettepanek Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks, on õiguskantsleri käsutuses eelduslikult tunduvalt enam teavet kui siis, mil ta peab otsustama nõusoleku andmise mõneks KrMS § 377 lg-s 1 sätestatud menetlustoiminguks. Olukorras, kus prokuratuur peab võimalikuks pöörduda õiguskantsleri poole taotlusega esitada PS § 76 teises lauses ja KrMS §-s 379 nimetatud ettepanek, on kohtueelse menetluse tulemusel kogutud tõenäoliselt oluliselt rohkem tõendeid, kui neid oli siis, mil õiguskantslerilt taotleti nõusolekut Riigikogu liikme suhtes mõne KrMS §-s 377 loetletud menetlustoimingu tegemiseks. Seetõttu ei saa õiguskantsleri otsusest anda nõusolek Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks või keelduda selleks nõusoleku andmisest järeldada, et tema samas asjas varem antud nõusolek KrMS § 377 lg-s 1 nimetatud menetlustoimingu tegemiseks või sellest keeldumine oli ekslik. Järelikult pole piisavat alust õiguskantsleri väitel, et teda ähvardab kehtivas õiguses motivatsioonisurve.

(C)

53. Õiguskantsleri arvates on KrMS § 377 lg-d 1, 3, 5 ja 6 põhiseadusega vastuolus ka osas, milles need sätted ei näe ette täitevvõimust sõltumatu erapooletu otsustaja eelnevat nõusolekut läbiotsimiseks Riigikogu liikme juures. Taotluse punkti 62 järgi peab õiguskantsler silmas mis tahes läbiotsimist Riigikogu liikme igapäevategevusega vahetult ja tihedalt seotud valdustes. Õiguskantsler leiab, et läbiotsimise toimetamine võib olla üks mõjusamaid vahendeid poliitilise vastase reputatsiooni rikkumiseks ning seeläbi tegevuse mõjutamiseks. Kui pidada silmas mitte üksnes puutumatus instituu di ajaloolist tausta, vaid ka selle eesmärgipärast sisu kaasaegses poliitilises süsteemis, siis ei ole õiguskantsleri hinnangul võimalik põhjendada selle menetlustoimingu täielikku välistamist põhiseadusega kaitstud puutumatus ulatusest.

54. Kolleegium ei nõustu õiguskantsleri sellise seisukohaga. Vähemalt üldjuhul ei kaitse puutumatus Riigikogu liiget maine kahjustamise eest. Vastupidine tõlgendus muudaks Riigikogu liikme puutumatus liiga avaraks. Nagu kolleegium eelnevalt selgitas – ja nagu õiguskantslergi oma taotluses leiab –, on puutumatusel tähendus ka väljaspool kriminaalmenetlust. Seega käsitades Riigikogu liikme juures üldises korras toimuvat läbiotsimist tema puutumatus rikkumisena põhjusel, et läbiotsimisega võidakse kahjustada Riigikogu liikme reputatsiooni, tuleks puutumatus rikkumist jaatada ka kriminaalmenetluse-välistes olukordades, kus Riigikogu liikme reputatsioon võib eelduslikult võrreldaval määral löögi alla sattuda. See tooks aga kaasa mitmete õigusvaldkondade ülejutamise Riigikogu liikme puutumatus tagamiseks kehtestatavate piirangutega, mis võiksid ebaproportsionaalselt riivata nii demokraatliku õigusriigi põhimõtet kui ka põhiõigusi. Sõltumata eeltoodust puudub kolleegiumi arvates alus pidada just läbiotsimist eriti mainetkahjustavaks menetlustoiminguks. Prokuratuuri arvamuses leitakse õigustatult, et kriminaalmenetluse stigmatiseeriv mõju ei ole seotud mitte niivõrd ühe või teise menetlustoiminguga, vaid menetlusega tervikuna ja puudub alus eeldada, et läbiotsimine kahjustab Riigikogu liikme mainet suuremal määral kui näiteks tema kahtlustatavana ülekuulamine. Lisaks tuleb arvestada, et Riigikogu liikme maine kahjustamise aspektist ei saa samastada menetlustoimingu tegemist ja selle toimingu kohta andmete avaldamist (KrMS § 214). Puudub alus väita, nagu peaks läbiotsimisega automaatselt kaasnema kuriteokahtluse teatavakstegemine avalikkusele. Riigikogu liikme suhtes menetlustoimingu tegemise ja selle kohta andmete avaldamise tingimuste ja korra põhiseaduspärasust tuleb hinnata eraldi.

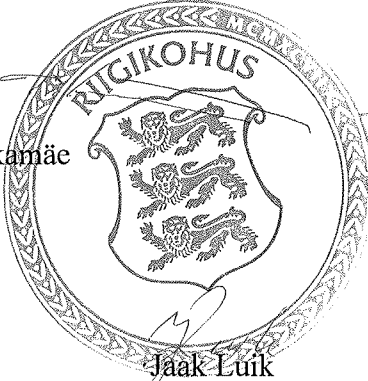
55. Kolleegiumi arvates jääb Riigikogu liikme kaitsmine temaga seotud paikades üldises korras toimuva läbiotsimise eest tavaliselt väljapoole Riigikogu liikme puutumatus tuuma. Läbiotsimine ei takista vähemalt üldjuhul vahetult ja oluliselt rahvaesindaja ülesannete täitmist. See


menetlustoiming ei piira Riigikogu liikme isikuvabadust. Ekslik on õiguskantsleri väide, nagu tuleneks KrMS §-st 91 isiku kohustus viibida tema juures toimuva läbiotsimise juures. Läbiotsimine Riigikogu liikmega seotud hoones, ruumis, sõidukis või piirdega alal võib olla seotud ka kuriteokahtlusega, mis ei puuduta Riigikogu liiget ennast, või toimub eesmärgiga lahendada kuritegu, mis pandi toime Riigikogu liikme vastu. Läbiotsimise eesmärk võib olla leida objekt, mis pole seotud Riigikogu liikme ametiülesannete täitmisega (nt läbiotsimine laiba leidmiseks). Ühtlasi on läbiotsimise olemust arvestades raske leida üldist kriteeriumi, eristamaks, millistes paikades ja millistel juhtudel toimuv läbiotsimine peab PS § 76 esimese lause kohaselt olema alati Riigikogu liikme puutumatusega kaetud ja millistes paikades toimuv läbiotsimine mitte. Õiguskantsleri taotluses kasutatud määratlus "Riigikogu liikme igapäevategevusega vahetult ja tihedalt seotud valdused" on selleks liiga ebamäärane ja kaugeleulatuv. Praeguses abstraktse normikontrolli menetluses ei pea kolleegium võimalikuks hinnata, kas võib esineda üksikjuhtumeid, mil Riigikogu liikmega seotud paigas toimuvaks läbiotsimiseks erikorra puudumine on PS § 76 esimese lausega vastuolus.


56. Eeltoodud põhjustel ei tulene PS § 76 esimesest lausest seadusandjale kohustust näha ette erikord (erapooletu otsustaja eelkontroll) kõigiks Riigikogu liikmega seotud paikades toimuvateks läbiotsimisteks. Arvestades seadusandja avarat otsustusruumi Riigikogu liikme puutumatuses sisustamisel, poleks aga põhiseadusega vastuolus, kui seadusega oleks ette nähtud sõltumatu eelkontroll vähemalt mõningate Riigikogu liikmega seotud paikade läbiotsimiseks. PS § 76 esimene lause õigustab sellise regulatsiooni kehtestamist, sest ehkki tavaliselt ei hõlma Riigikogu liikme puutumatus tuum kaitset läbiotsimise eest, võib läbiotsimine Riigikogu liikme ametiülesannete täitmist siiski mõjutada. See on nii näiteks siis, kui läbiotsimine leiab aset Riigikogu tööruumides; kui läbiotsimise käigus võetakse Riigikogu liikmelt ära teabekandjad, mis sisaldavad tema ametiülesannete täitmiseks olulist informatsiooni; või kui läbiotsimise käigus võidakse hankida teavet, mis ei ole uuritava kuriteoga seotud ja mida hiljem on võimalik kasutada poliitilise protsessi mõjutamiseks. Samas saaks Riigikogu liikme juures toimuvaks läbiotsimiseks kehtestatud erikorda pidada põhiseaduspäraseks vaid juhul, kui see ei ohusta ebamõistlikult menetlustoimingu eesmärki (vt ka käesoleva otsuse punktid 39 ja 42).

IV

57. Eeltoodud põhjustel ja juhindudes põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 15 lg 1 p-st 6, jätab Riigikohus õiguskantsleri taotluse rahuldamata.

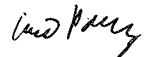


 Priit Pikamäe
 
 Eerik Kergandberg


 Jaak Luik



 Lea Laarmaa



 Ivo Pilving